

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ПЕСТРЕЦОВА Ольга Іванівна

**ФОРМУВАННЯ УМОВ І МЕХАНІЗМІВ ЕФЕКТИВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ СПІЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ**

Спеціальності 08.06.01 - економіка підприємств і форми господарювання та
08.05.03 - міжнародні економічні відносини

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ 1995

Дисертація є рукопис.

Дисертацію виконано у
університеті.

Науковий керівник - кандидат економічних наук, доцент
Лук'яненко Д. Г.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
Школа І. М.
- кандидат економічних наук, доцент
Швиданенко Г. О.

Провідна установа - Київський університет ім. Т.Г. Шевченко.

Захист відбудеться "15" серпня 1995 року о 16 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 01.53.04. по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
у Київському державному економічному університеті за адресою
252057, м. Київ, пр. Перемоги, 54/1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розіслано "15" травня 1995 року.

Вчений секретар

Спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент

Федонін О.С.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми дослідження.

Об'єктивні процеси інтернаціоналізації господарського життя обумовлюють розвиток різноманітних видів і форм міжнародного бізнесу. За масштабами, динамікою і ефективністю впливу на структури світової та національних економік в міжнародній економічній практиці превалює спільне підприємництво. Найбільш повно його переваги проявляються у процесі створення та діяльності міжнародних спільних підприємств - довгострокової форми співробітництва з поєднанням різнонаціональними партнерами зусиль в інвестуванні, управлінні, розподілі доходів і ризиків.

На рівні національних економік міжнародні спільні підприємства виступають, з одного боку, як форма експорту державного, приватного та змішаного підприємницького капіталу, а, з іншого - як одна із найбільш ефективних форм його імпорту. В залежності від ступеню зрілості національних економік, рівня їх інтегрованості у світове господарство формуються мотивація і політика щодо міжнародних спільних підприємств.

Проблема залучення іноземних інвестицій через міжнародні спільні підприємства є найбільш актуальною для країн з перехідною економікою. Регульований розвиток національно-зарубіжних спільних підприємств (СП) створює нові джерела ефективного зовнішнього фінансування, забезпечує доступ до сучасних технологій і передового управлінського досвіду, насичує споживчий ринок якісними товарами та послугами, розширює експортні можливості. В країнах, які проводять науково обгрунтовану послідовну політику заохочення іноземної спільної підприємницької діяльності, створюється середовище, сприятливе не тільки для іноземних, але й для національних інвесторів і підприємців.

Міжнародні спільні підприємства здатні позитивно впливати на масштаби і темпи ринкової трансформації національних економік

приймаючих країн, розвиваючи умови і фактори їх міжнародної конкурентоспроможності.

На мікрорівні міжнародні спільні підприємства являють собою одну із найбільш поширених форм самостійного входження фірм у зарубіжний ринок або різновид стратегічних альянсів двох чи декількох фірм, що має певні переваги за рахунок синергічного ефекту від взаємодії різнонаціональних партнерів.

Значимість міжнародної інвестиційної діяльності у розвитку світової економіки, усталена тенденція домінування міжнародних спільних підприємств у співробітництві "Захід-Схід" обумовили напрямки розвитку сучасної економічної думки. Переважно західними вченими розроблено теорії прямих зарубіжних інвестицій (С.Хаймер, Ч.Кіндленбергер), міжнародного виробництва і транснаціоналізації (Дж.Данінг, П.Баклі, М.Кесон, А.Ругман).

Теоретичні аспекти розвитку міжнародних спільних підприємств розкрито у працях Р.Кілінга, К.Херігана, Дж.Деніелса.

Проблеми інтернаціоналізації, іноземних інвестицій та спільних підприємств досліджуються російськими вченими (Білуросов А.С., Братченко А.Б., Кашин В.А., Сажина М.А., Смирнов Е.Е., Хвалинська Н.В.) та українськими науковцями - Будкевич В.Г., Гайдучок І.Т., Кисіль В.Н., Лук'яненко Д.Г., Панченко Є.Г., Прилюк В.Д., Філіпенко А.С.

Разом з тим, необхідні подальші дослідження теоретичних і практичних питань розвитку міжнародних спільних підприємств з акцентуванням уваги як на макроекономічних аспектах регулювання іноземної інвестиційної діяльності, так і на поведінці суб'єктів інвестиційного процесу в реальних умовах конкретних приймаючих країн. Для країн з перехідною економікою особливого значення набуває також вивчення, узагальнення та адаптація зарубіжного досвіду залучення і ефективного використання іноземних інвестицій у формі спільних підприємств.

1.2. Мета і завдання дисертаційного дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних та практичних

рекомендацій щодо активізації і підвищення результативності діяльності українсько-зарубіжних спільних підприємств засобами макро- та мікроекономічного впливу.

Досягнення мети дослідження здійснювалось послідовним вирішенням слідуєчих задач:

- виявлення сутності спільних підприємств у системі міжнародного бізнесу та у структурі національної економіки приймаючої країни;
- дослідження макро- та мікротивації створення міжнародних спільних підприємств;
- систематизація міжнародних спільних підприємств за сутністю теоретично та практично значимих ознак;
- вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду ефективного регулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності;
- аналіз масштабів, динаміки і ключових тенденцій в українсько-зарубіжному спільному підприємстві з урахуванням внутрішньо- та зовнішньоекономічних факторів розвитку національної економіки;
- виявлення і оцінка результативності та проблем діяльності українсько-зарубіжних спільних підприємств;
- розробка механізму селективного регулювання іноземної спільної підприємницької діяльності і його адаптація до реальних умов і пріоритетів розвитку економіки України;
- оцінка можливостей використання спеціальних (вільних) економічних зон для активізації розвитку українсько-зарубіжних спільних підприємств;
- обґрунтування пропозицій по формуванню та адаптації стратегічної поведінки українсько-зарубіжних спільних підприємств, розвитку їх організаційних структур. Схематична ілюстрація логіки дослідження зображена на рис. 1.

1.3. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є система економічних взаємовідносин при створенні та функціонуванні

міжнародних спільних підприємств. Ці взаємовідносини формуються на макрорівні (між країнами базування та приймаючими країнами) і на

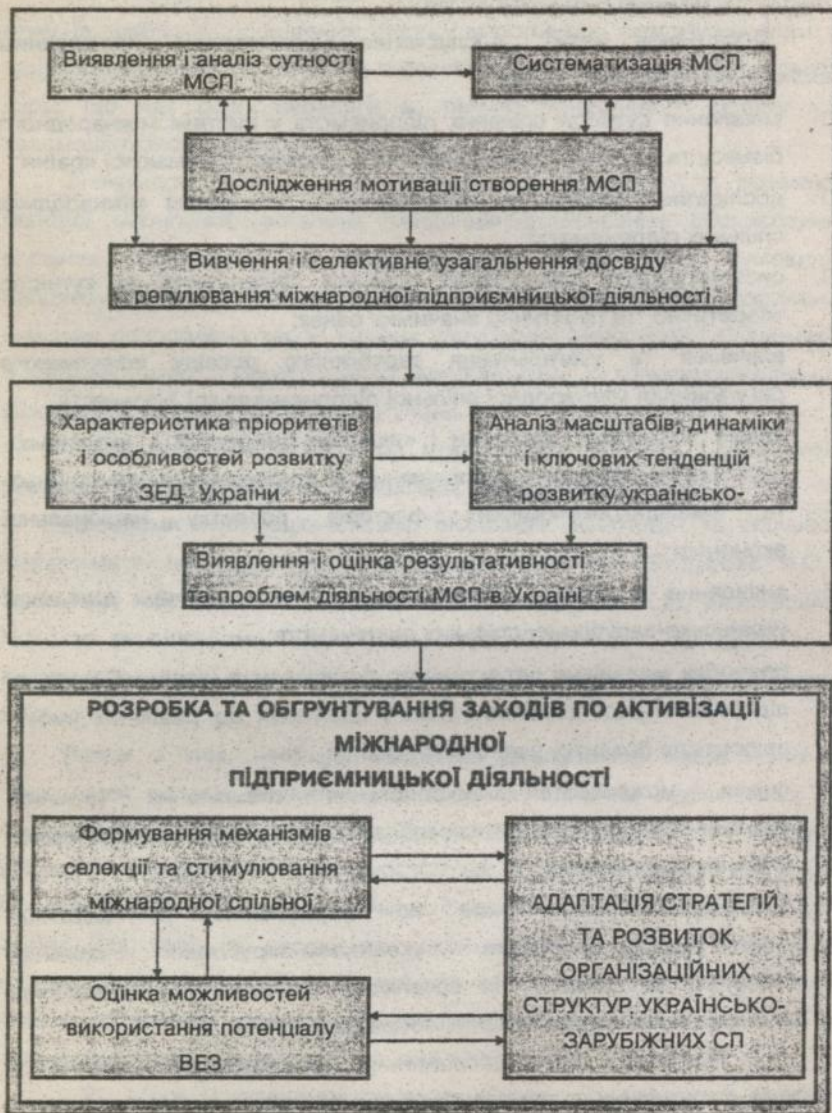

Рис. 1. Схематична ілюстрація логіки дослідження.

мікрорівні - між засновниками міжнародного спільного підприємства та у процесі його функціонування як самостійного суб'єкту міжнародного бізнесу.

За об'єкт дослідження прийняті українсько-зарубіжні спільні підприємства. З одного боку, країни з перехідною економікою неоднаково впливають на розвиток ринків досить обмежених міжнародних інвестиційних ресурсів, що залежить від розмірів національних економік, місткості внутрішніх факторних ринків та ринків товарів і послуг, потенціалу і традицій міжнародного співробітництва. За оцінками вітчизняних і зарубіжних експертів, в період ринкової трансформації Україна здатна ефективно використати більше 25 млрд. дол. США іноземних інвестицій. З іншого боку, саме українсько-зарубіжні спільні підприємства у перспективі до 10 років будуть домінувати у структурі іноземного підприємницького капіталу, що обумовлено: їх перевагами при виході і діяльності на українському ринку з високими політичними та економічними ризиками; адекватністю параметрам політико-правового, економічного і соціально-культурного середовищ України; усталеними тенденціями реального іноземного інвестування в українську економіку у 1987-1995 роки.

1.4. Теоретичну та методологічну основу дисертаційного дослідження становили праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем міжнародного бізнесу та спільного підприємництва, ключові положення національної програми ринкової трансформації щодо ролі та місця іноземних інвестицій у розвитку економіки України, базові державні нормативно-правові акти.

У процесі дисертаційного дослідження автором реалізовано системний підхід, використані методи історичного та логічного аналізу, економіко-статистичні та графоаналітичні методи, а також метод експертних оцінок.

У дисертації використані матеріали управління Міністерства Фінансів України, Міністерства статистики України, дані окремих українсько - зарубіжних СП, результати експертних оцінок.

1.5 Наукову новизну мають такі результати дисертаційного дослідження:

- виявлення сутності міжнародного спільного підприємства через системний аналіз його інтегративної природи як різновиду спільного підприємництва і способу виходу на зарубіжний ринок, стратегічного альянсу різнонаціональних партнерів, форми реалізації прямих іноземних інвестицій і прогресивної форми господарювання у країнах з перехідною економікою;
- систематизація міжнародних спільних підприємств за ознаками їх організації (спосіб, шлях, форма, місце реєстрації), структури учасників (безпосередні та за країнами), вкладень у статутний фонд (джерело, зміст, якість, мета, спосіб, структура), розмірів, сфер, видів та строків діяльності;
- оцінка масштабів, динаміки і проблем розвитку українсько-зарубіжних спільних підприємств з урахуванням внутрішньо- та зовнішньоекономічних факторів становлення національної економіки України, а також їх результативності у контексті офіційно визначених пріоритетів для іноземного інвестування;
- методичний підхід до формування механізму регулювання іноземної інвестиційної діяльності на основі селективної оцінки обсягів, джерел, видів, сфер, термінів та суб'єктів іноземного інвестування; визначення особливостей і діапазону дії пільгового, обмежувального та національного режимів у реальному інвестиційному середовищі України;

рекомендації щодо розвитку стратегій та організаційних структур українсько-зарубіжних спільних підприємств.

1.6. Теоретична і практична цінність роботи.

Теоретична значимість результатів дослідження полягає у тому, що вони розвивають методичну основу поглибленого вивчення міжнародних спільних підприємств, сприяють формуванню чіткого термінологічного апарату. Практична цінність роботи полягає у розробці методичних підходів та інструментарію макро- та

мікроекономічного регулювання, які можуть бути використані у процесі реалізації національної політики залучення іноземних інвестицій, розвитку відповідної нормативно-правової бази та у діяльності окремих українсько-зарубіжних спільних підприємств.

Висновки і узагальнення, зроблені в результаті дослідження, можуть бути використані у підготовці і викладанні лекційних курсів з питань міжнародних економічних відносин та підприємницької діяльності.

1.7. Впровадження та апробація результатів дослідження.

Наукові результати дисертаційної роботи використовувались та знайшли практичне застосування при виконанні конкурсної теми Державного Комітету з науки і техніки України 08.05.03/032-93 ІІД "Участь іноземного капіталу у модернізації та нарощуванні виробничо-експортного потенціалу України." (1993 - 1994 р.р.). Окремі результати дисертаційної роботи використані при підготовці аналітичних матеріалів і доповідних записок Київського державного економічного університету Адміністрації Президента, комісіям Верховної Ради, Міністерству зовнішньо-економічних зв'язків України та Президії Національної академії наук України.

Основні положення дисертаційної роботи і результати досліджень доповідались на 3 міжнародних науково-практичних конференціях. Окремі положення роботи використані у Київському державному економічному університеті при розробці бакалаврських та магістерських програм, підготовці і читанні лекцій та проведенні практичних занять по дисципліні "Міжнародні економічні відносини". Автором розроблена типова програма та читаються лекції по дисципліні "Організація та функціонування спільних підприємств".

1.8. Публікації.

Результати даного дослідження знайшли відображення у 5 наукових та методичних публікаціях загальним обсягом 1.8 друкованих аркушів.

1.9. Структура і обсяг роботи.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків та рекомендацій, списку використаної літератури, 13 додатків. Робота викладена на 163 сторінках машинописного тексту, включаючи 25 таблиць та 18 рисунків.

Структура дисертації:

Вступ

Глава 1. Спільні підприємства у системі міжнародного бізнесу

1.1. Сутність міжнародних спільних підприємств

1.2. Мотивація створення і систематизація міжнародних спільних підприємств

1.3. Регулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності

Глава 2. Міжнародні спільні підприємства в структурі зовнішньоекономічних зв'язків України.

2.1. Пріоритети і особливості розвитку зовнішньоекономічної діяльності України

2.2. Характеристика умов створення і функціонування міжнародних спільних підприємств

2.3. Масштаби і динаміка діяльності українсько-зарубіжних спільних підприємств

2.4. Результативність і проблеми розвитку міжнародних спільних підприємств

Глава 3. Заходи активізації ефективної міжнародної спільної підприємницької діяльності в Україні.

3.1. Механізм селекції та стимулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності

3.2. Використання потенціалу вільних економічних зон

3.3. Адаптація стратегій та розвиток організаційних структур міжнародних спільних підприємств

Висновки ; рекомендації

Список літератури

Додатки

2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Існує комплекс об'єктивних факторів, що обумовлюють динамічний розвиток міжнародних спільних підприємств у процесі поглиблення інтернаціоналізації економіки. Ключовим серед них є вихід за межі національних економік поряд з факторами і результатами виробництва безпосередньо виробничого процесу.

Міжнародне спільне підприємство (МСП) являє собою форму співробітництва з поєднанням зусиль різнонаціональних партнерів в інвестуванні, управлінні, розподілі доходів та ризиків. Феномен міжнародного спільного підприємства проявляється через кілька суттєвих ознак, коли вони одночасно виступають як: а) форма міжнародного бізнесу та б) його специфічний суб'єкт; в) спосіб входження у зарубіжний ринок; г) різновид прямого іноземного інвестування; д) нова форма господарювання у країнах з перехідною економікою.

2.2. Мотивація створення міжнародних спільних підприємств формується на макрорівні (через відповідну стратегічну орієнтацію країн базування та приймаючих країн) та на мікрорівні (мотивація безпосередніх партнерів).

Для приймаючої країни привабливість МСП обумовлена тим, що вони: збільшують виробничі потужності; матеріальні та фінансові ресурси; сприяють поширенню передової технології; управлінського досвіду та підвищенню кваліфікації трудових ресурсів; стимулюють конкуренцію і пов'язані з цим позитивні явища; збільшують експортні надходження тощо. У країнах, що розвиваються, та країнах з

перехідною економікою залучення іноземних інвестицій у формі МСП є одним із факторів ринкової трансформації у процесі їх інтеграції у сучасну світогосподарську систему. Одночасно слід враховувати стримуючі фактори розвитку національно-зарубіжних СП у контексті проблем: окупності іноземних інвестицій і репатріації прибутку; неспівпадання інтересів МСП з національними при експлуатації місцевих ресурсів; корпоративної "анклавності" при передачі через МСП технологій; стримуючого впливу МСП на національне підприємництво; поширення соціального розшарування та маргіналізації при нерегульованому розвитку МСП.

Мотивація безпосередніх партнерів при створенні МСП формується через узгодження сукупності їх інтересів:

- виробничо-економічних (зменшення капітальних витрат і ризиків при створенні нових потужностей, придбання джерел сировини або нової виробничої бази, розширення діючих виробничих потужностей, реалізація переваг нижчої вартості факторів виробництва, можливість запобігти циклічності або сезонності виробництва, пристосування до процесу скорочення життєвого циклу продукту);
- маркетингових (зростання ефективності існуючого маркетингу, придбання нових каналів торгівлі, проникнення на конкретний географічний ринок, вивчення потреб, набуття управлінського досвіду на нових ринках і т.і., пристосування до умов країни, яка приймає капітал), а також
- екологічних, пропагандистських, престижних та особистих інтересів засновників.

2.3. Для всебічного аналізу міжнародні спільні підприємства доцільно систематизувати за рядом ознак (табл.1)

Систематизація МСП за сукупністю таких ознак, з одного боку, відображає макро- та мікромотивацію їх створення, а, з іншого - дає

зможу поглиблено проаналізувати розвиток МСП, методи, інструменти і специфіку регулювання їх діяльності.

Таблиця 1

Систематизація міжнародних спільних підприємств

ОЗНАКИ		ГРУПИ МСП
1. ОРГАНІЗАЦІЯ	1.1. Спосіб	1.1.1. Організаційно-правові форми відповідно із законодавством приймаючої країни; 1.1.2. Контрактні (договірні).
	1.2. Шлях	1.2.1. Створення нового; 1.2.2. Викуп частини діючого місцевого підприємства іноземним партнером; 1.2.3. Викуп частини діючого іноземного місцевого партнером.
	1.3. Форма	1.3.1. Два партнери; 1.3.2. Більше двох партнерів - організацій (консорціуми).
	1.4. Місце реєстрації	1.4.1. На території країни одного із партнерів; 1.4.2. На території третьої країни.
2. СТРУКТУРА УЧАСНИКІВ	2.1. Безпосередні учасники	2.1.1. Тільки фізичні особи; 2.1.2. Тільки юридичні особи; 2.1.3. Фізичні та юридичні особи.
	2.2. Країни-учасники	2.2.1. Захід-Захід; 2.2.2. Північ-Північ; 2.2.3. Схід-Захід; 2.2.4. Південь-Північ; 2.2.5. Південь-Південь; 2.2.6. Схід-Схід.

3. ВКЛАДЕННЯ У СТАТУТНИЙ ФОНД	3.1. Джерело	3.1.1. Власні; 3.1.2. Запозичені.
	3.2. Зміст	3.2.1. Грошові; 3.2.2. Не грошові.
	3.3. Якість	3.3.1. Первинні; 3.3.2. Реінвестиції.
	3.4. Спосіб	3.4.1. Разові і остаточні; 3.4.2. Вимагаючі додаткових вкладень.
	3.5. Мета	3.5.1. Комерційна; 3.5.2. У межах технічної допомоги або благодійництва; 3.5.3. Для особистих потреб.
	3.6. Структура	3.6.1. За участю лише приватного капіталу; 3.6.2. За участю приватного і державного капіталу; 3.6.3. За участю національних міжнародних організацій.
	3.7. Участь партнерів	3.7.1. Паритетні засади; 3.7.2. Більша частка іноземного партнера; 3.7.3. Менша частка іноземного партнера.
4. СФЕРА ДІЯЛЬНОСТІ	4.1. НДДКР; 4.2. Промисловість; 4.3. Будівництво; 4.4. Сільське господарство; 4.5. Виробнича інфраструктура; 4.6. Соціальна інфраструктура; 4.7. Фінансові та інші послуги.	
5. ВИД ДІЯЛЬНОСТІ	5.1. Іноваційні; 5.2. Виробничі; 5.3. Закупівельні; 5.4. Збутові; 5.5. Комплексні.	
6. СТРОК ДІЯЛЬНОСТІ	6.1. З тривалим строком діяльності (більше 20 років); 6.2. З середнім строком діяльності (10-20 років); 6.3. З коротким строком діяльності (менше 10р.)	
7. РОЗМІР	7.1. Малі; 7.2. Середні; 7.3. Великі; 7.4. Крупні.	

2.4. Дослідження та узагальнення світового досвіду свідчить про наявність в цілому сформованої системи регулювання міжнародної спільної підприємницької діяльності, що включає:

- адміністративні, економічні, соціально-психологічні та правові методи з пріоритетом останніх;
- сукупність форм та інструментів стимулювання та обмеження, що реалізується на трьох рівнях - національному (коли визначаються: іноземний інвестор; види та форми іноземних інвестицій; участь у власності; трансферт прибутку; вимоги до результатів діяльності; система інвестиційних пільг та обмежень; гарантії щодо прав іноземного інвестора), міжнародному (через відповідні дво- і багатосторонні угоди з фіксацією: визначення інвестицій та інвесторів; умов ввозу прямих іноземних інвестицій; засобів заохочення інвестицій; загальних норм режиму; порядку переведення платежів; вимог до результатів діяльності; умов позбавлення інвестора прав власності; порядку розв'язання суперечок; норма поведінки корпорацій); наднаціональному (у межах зрілих міждержавних інтеграційних угруповань - спільних ринків, економічних та повних союзів).

Розвивається також відповідна інституційна структура забезпечення ефективної міжнародної спільної підприємницької діяльності, що включає спеціальні органи сприяння прямим зарубіжним інвестиціям у країнах базування (переважно промислово-розвинутих); органи по прийому та заохоченню іноземних інвестицій у приймаючих країнах (переважно тих, що розвиваються та країнах з перехідною економікою); міжнародні організації, серед яких найбільш значущими є Багатостороннє агенство по гарантуванню інвестицій та Служба по іноземних інвестиціях, що координується Міжнародною фінансовою корпорацією та Світовим банком.

Адаптація зарубіжного досвіду залучення та використання прямих іноземних інвестицій і розуміння механізмів діяльності відповідних національних та міжнародних інститутів важливі як для розробки

конкретних методів та інструментів активізації міжнародної спільної підприємницької діяльності, так і у процесі формування в Україні клімату, сприятливого для іноземних інвесторів у цілому.

2.5. В Україні міжнародне спільне підприємництво законодавчо розглядається як самостійний вид зовнішньоекономічної діяльності, а створення українсько-зарубіжних СП - як одна з форм здійснення іноземних інвестицій.

Національні умови розвитку МСП формуються у системі пріоритетів:

- *внутрішньоекономічних*, пов'язаних, насамперед, із структурною перебудовою економіки України за рахунок а) науково-технічного та технологічного оновлення виробництва із забезпеченням його конкурентоспроможності шляхом глибокої модернізації; б) підвищення рівня внутрішньої збалансованості національної економіки для зменшення зовнішньої залежності у розвитку її ключових галузей через формування власної міжгалузевої кооперації та забезпечення повних виробничих циклів; в) створення умов для соціально-орієнтованого розвитку національної економіки із забезпеченням балансу споживчого ринку з доходами населення, підвищення мотивації до праці, фінансової макростабілізації;
- *зовнішньоекономічних*, орієнтованих на трансформацію товарної структури експорту та імпорту (заміщення сировинного експорту експортом енерго- та матеріаломісткої продукції ; перехід від поставок чорних металів до поставок якісного і профільного прокату; переспеціалізація і технічне переобладнання машинобудування з експортоорієнтованим розвитком верстатобудування, літако- та ракетобудування; вихід на ринки військової техніки та озброєнь, використання можливостей конверсії оборонної промисловості; інтенсифікація експорту у науково-технічній сфері; розвиток міжнародних транзитних

перевезень з транспортно-експедиторським забезпеченням; формування інфраструктури та організаційно-економічних умов динамічного розвитку міжнародного туризму; перехід від імпорту готових засобів виробництва і матеріалів до закупівлі технологій для їх виробництва; значне збільшення імпорту ліцензій та "ноу-хау"; закупівля матеріалів та комплектуючих для випуску експортної продукції та диверсифікований розвиток географічної структури зовнішньої торгівлі (раціональні торгово-економічні відносини із країнами СНД; посилення міжнародної діяльності в Росії та країнах Середньої Азії; відновлення на новому якісному рівні торгово-економічних відносин з країнами Східної Європи; налагодження прямих зв'язків з країнами Західної Європи, Північної та Латинської Америки, Азії, Африки).

Відповідність іноземної підприємницької діяльності науково-обґрунтованим внутрішньо- та зовнішньоекономічним пріоритетам робить її економічно і соціально значимою, формує критерії і фактори ефективності функціонування українсько-зарубіжних СП.

2.6. Природним середовищем для ефективного розвитку МСП є ринкова економіка з притаманними їй розвинутими нормативно-правовими та економічними регуляторами і відповідною інфраструктурою. Серед середовищних параметрів розвитку українсько-зарубіжних СП принципове значення мають *політична стабільність та послідовна ринкова трансформація національної економіки*. Однак, для України, як новоутвореної держави, пріоритетним є і розвиток сучасної нормативно-правової бази створення і функціонування МСП.

Дослідження етапів розвитку правового середовища (1987-1989 р.р.; 1990-1991 р.р.; 1991-1992 р.р.; 1993-1995 р.р.) показує у цілому прогресивну спрямованість змін у системі нормативно-правового регулювання іноземної спільної підприємницької діяльності. Завершується процес її інституційне забезпечення. Україна долає

відірваність від міжнародних економічних структур, динамічно розвиває дво- та багатосторонні міжнародні зв'язки, взаємодіє із багатьма країнами у межах нових регіональних та субрегіональних інтеграційних угруповань.

В сучасних умовах складаються об'єктивні і суб'єктивні умови для формування ефективних механізмів та інструментів регулювання іноземної інвестиційної діяльності із забезпеченням необхідної стабільності та послідовності нормативно-правових рішень. Це, зокрема, обумовлено і досить масштабним та динамічним розвитком українсько-зарубіжних СП у 1987-1994 роки.

2.7. Розвиток міжнародного спільного підприємництва доцільно аналізувати за сукупністю показників, які характеризують його масштаби, структуру, динаміку та результативність.

Кількість українсько-зарубіжних СП становила у 1993 р. 2530 при частці діючих - 61,2%. Загальний обсяг іноземних інвестицій на кінець 1994 р. складав біля 2,0 млрд. дол. США. Формуються певні тенденції, що якісно характеризують розвиток українсько-зарубіжних СП:

- висока динаміка процесу створення, розширення масштабів, видів та сфер діяльності;
- переважання партнерів з країн, що розвиваються, за кількістю створених МСП і партнерів із промислово розвинених країн - за розмірами іноземних інвестицій;
- створення спільних підприємств, як правило, на двосторонній основі;
- орієнтація МСП на виробництво товарів, якими світові ринки практично насичені, традиційна їх експортно-імпортна орієнтація;
- обережність іноземних партнерів у великих інвестиціях та досить активна участь малих зарубіжних фірм, орієнтованих на швидку віддачу невеликих інвестицій або вигоду від разових операцій, нерідко суто посередницьких або відверто спекулятивних;

□ зосередження МСП у промислових центрах і регіонах України, зокрема, у м. Києві, формування центрів спільного підприємництва.

Аналіз виявив об'єктивні причини низької результативності українсько-зарубіжних СП з точки зору вирішення офіційно визначених задач і пріоритетів:

- потенціал іноземного інвестування виробництва більшості споживчих товарів обмежений глобальною експортною орієнтацією найбільш конкурентоспроможних у міжнародному масштабі корпорацій;
- участь іноземних інвесторів у структурній перебудові проблематична через їх очевидну зацікавленість у місцевій сировині, металах, продуктах первинної обробки;
- масштабне технологічне оновлення виробництва за участю іноземних фірм ускладнюється інтернальною орієнтацією інвестиційної поведінки останніх, використанням МСП як каналу доступу до науково-технічного потенціалу українських підприємств;
- підготовка та підвищення кваліфікації національних кадрів входить у протиріччя із природним прагненням іноземних фірм використовувати наявних місцевих працівників високої кваліфікації;
- переваги "експлуатації" традиційної товарної та географічної структур експортно-імпоротної діяльності обмежують участь МСП у їх диверсифікованому розвитку.

Українсько-зарубіжні СП до останнього часу суттєво не впливали на стан національної економіки, по-перше, через об'єктивні протиріччя у мотивації партнерів; по-друге, із-за відносно незначних масштабів діяльності у пріоритетних для України сферах.

2.8. Розвитку МСП в Україні притаманні об'єктивно та суб'єктивно обумовлені проблеми. Доцільно виділити політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні проблеми а) створення і б)

функціонування українсько-зарубіжних СП, що можуть бути вирішені в реальній системі управлінських координат (внутрішньовиробничий, асоціативний, галузевий, регіональний, національний та міжнародний рівні). Такий підхід дозволяє розробити методику аналізу сукупності проблем з метою моніторингу та відповідного реагування.

2.9. Для виправлення негативних тенденцій, стимулювання іноземного інвестування в економіку України, вирішення проблем і підвищення результативності українсько-зарубіжних СП доцільно вдатися до комплексу загальних і спеціальних макро- та мікроекономічних заходів з орієнтацією на принципи:

- незмінності (стабільності) і послідовності розвитку основних законодавчих положень щодо умов іноземного інвестування;
- надійності, доступності і оперативної організаційно-інформаційної забезпеченості залучення та здійснення іноземних інвестицій;
- диференціації пільг та обмежень на основі селективної оцінки обсягів іноземних інвестицій, видів, термінів і сфер інвестування з урахуванням відповідних пріоритетів розвитку економіки України.

2.10. Доцільність селективного регулювання іноземної інвестиційної підприємницької діяльності в Україні обумовлена:

- неможливістю створення у короткі строки загального сприятливого інвестиційного клімату;
- вичерпаністю потенціалу преференційного режиму для українсько-зарубіжних СП та іноземних інвесторів у цілому, відсутністю прямої кореляції між посиленням стимулюючих заходів та масштабами і, особливо, результативністю іноземної інвестиційної діяльності;
- негативним впливом на мотивацію іноземних інвесторів і діяльність українсько-зарубіжних СП практики багаторазових змін у загальному нормативно-правовому регулюванні;
- необхідністю більш ефективного використання реального, залученого в економіку України, іноземного підприємницького капіталу;

- наявністю обґрунтованих національних пріоритетів реалізації іноземних інвестицій, елементів диференційованого підходу до їх залучення та регулювання у теорії та практиці господарювання.

2.11. Методичну основу формування системи селективного регулювання іноземної інвестиційної діяльності становлять кількісні і якісні критерії щодо:

- загальних обсягів залучення іноземних інвестицій з урахуванням співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування національної економіки, розвитку проблем зовнішньої заборгованості і забезпечення критичного імпорту;
- розміру та термінів конкретних іноземних інвестицій з визначенням його мінімальної границі для входження в межі пільгового режиму;
- суб'єктів іноземного інвестування для оптимізації структури капіталу з точки зору його інституційної природи (державний, приватний, міжнародних організацій, змішаний) та цільової орієнтації (прямі і портфельні інвестиції), а також оцінки позитивних та негативних аспектів інвестиційної діяльності в Україні транснаціональних корпорацій;
- джерел іноземних інвестицій (первинних та реінвестицій) та їх видів (фінансові, товарні, інтелектуальні).

2.12. Галузевій (секторній) селекції іноземних інвестицій повинен передувати аналіз конкурентоспроможності і потенціальних джерел внутрішнього та зовнішнього фінансування галузей (секторів) національної економіки з виділенням: а) галузей та виробництв, пріоритетних для іноземного інвестування; б) секторів та галузей, де діяльність іноземних інвесторів обмежується; в) галузей, закритих для іноземного капіталу. Подальша деталізація галузевих пріоритетів повинна орієнтувати іноземних інвесторів на конкретні інвестиційні проекти, що, з одного боку, забезпечить їх адресність та ефективність, а, з іншого - буде відповідати західній технології реалізації крупних зарубіжних інвестицій.

2.13. Визначення та реалізація регіональних пріоритетів розвитку іноземної інвестиційної діяльності сприятиме: вирішенню проблеми нерівномірності територіального розміщення виробничого потенціалу; реалізації експортного потенціалу у пріоритетних для України сферах (міжнародна транспортно-комунікаційна інфраструктура, міжнародний туризм тощо); розвитку регіональних форм інтернаціоналізації (пригранична торгівля, вільні економічні зони, субрегіональні інтеграційні угруповання).

2.14. Селективні підходи з багатьма критеріями формують середовище, коли іноземні інвестиції реалізуються в умовах:

- пільгового режиму за рахунок фінансово-кредитного та податкового стимулювання, стимулювання інфраструктурного забезпечення, стимулювання конкретних проектів, реалізація відповідних протекціоністських заходів;
- обмежувального режиму, коли окремі сфери будуть певний час закриті для іноземного капіталу, а в деяких галузях іноземна інвестиційна діяльність буде обмежена (часткою іноземного інвестора в МСП, ліцензіями та дозволами, високими податками, умовами репатріації прибутку);
- національного режиму для іноземних інвестицій, які не підпадають під умови пільгового та обмежувального режимів.

2.15. Активізація міжнародної спільної підприємницької діяльності в Україні можлива через використання потенціалу вільних (спеціальних) економічних зон різних типів: безмитні торгові зони, експортно-виробничі зони, імпорتنі виробничі зони, зони по заміщенню імпорту, банківські і страхові безмитні зони, зони технологічного розвитку, комплексні зони.

В Україні в цілому сформована нормативно-правова база для створення БЕЗ з виділенням апробованих у світогосподарській практиці стимулів для ефективної іноземної інвестиційної діяльності. В сучасних умовах важливо оцінити адаптивність до реальних умов розвитку національної економіки функціонального, територіального та

функціонально-територіального підходів до створення ВЕЗ з урахуванням сукупності соціально-економічних проблем, що об'єктивно виникають у процесі їх становлення в країнах з перехідною економікою.

Суперечливий характер ВЕЗ не знижує їх стимулюючої ролі у формуванні необхідних умов ефективного розвитку українсько-зарубіжних СП. При практичній реалізації нових (селективних) підходів до іноземного інвестування локалізація сприятливого інвестиційного і підприємницького клімату ефективна саме у межах ВЕЗ, чітко орієнтованих на структурні галузеві, міжнародні та регіональні пріоритети.

2.16. На мікроекономічному рівні важливо розробити механізми адаптації стратегій українсько-зарубіжних СП до реальних умов господарювання в Україні, що, в свою чергу, позитивно вплине на розвиток їх організаційних структур.

Аналіз факторів стабільного функціонування МСП як організаційної форми міжнародного бізнесу, критеріїв ступеню їх самостійності у системі взаємовідносин засновників різних типів дозволяє виявити доцільність та специфіку реалізації офенсивно та дефенсивно орієнтованих ведучих ("продукт-ринок") і функціональних та ресурсних (забезпечуючих) стратегій.

Головна мета при формуванні організаційних структур українсько-зарубіжних СП - забезпечення їх відповідності стратегії та адаптованості до змін у середовищі бізнесу - досягається за умов:

- відповідності розмірів партнерів з урахуванням аспектів стратегічної орієнтації, адекватності чи неадекватності структур і організації управління великих, середніх та малих фірм; можливості небажаного для ефективного співробітництва переміщення частки власності на користь більшого партнера тощо;
- оптимізації співвідношення рівнів централізації та децентралізації управління стосовно окремих підрозділів МСП в залежності від

географічної специфіки факторних ринків та ринків збуту продукції (послуг), інших факторів;

- ефективного розподілу функцій управління, як між засновниками МСП, так і у внутрішній їх організаційній структурі, враховуючи, зокрема, особливості розвитку НДПКР;
- урахування проблем, що виникають при перехрещенні двох або декількох управлінських культур, внаслідок відмінностей в напрямках і рівнях підприємницької мотивації.

Наукове-методичне та практичне значення має аналіз стратегічних та організаційно-структурних аспектів діяльності українсько-зарубіжних СП з використанням переваг, що дає деталізована їх систематизація за сукупністю ознак з точки зору організації МСП, структури учасників, вкладень у статутний фонд, сфер, видів та строків діяльності.

3. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ПО ТЕМІ ДОСЛІДЖЕННЯ.

1. Робоча програма дисципліни "Міжнародні економічні відносини" для студентів економічних спеціальностей заочної форми навчання \ у співпраці. - К.: КДЕУ, 1992. - 0,7 д.а.
2. Пестрецова О.І., Особенности функционирования совместных предприятий в СЭЗ (тези міжнародної науково-практичної конференції). - Чернівці, 1993 р. - 0,1 д.а.
3. Робоча програма дисципліни "Організація і функціонування спільних підприємств" для студентів економічних спеціальностей заочної форми навчання \ Укл. О.І. Пестрецова. - К.: КДЕУ, 1994. - 0,8 д.а.
4. Пестрецова О.І. Активізація прямого іноземного інвестування через механізми ВЕЗ (тези міжнародної науково-практичної конференції). - Чернівці, 1994 р. - 0,1 д.а.
5. Пестрецова О.І. Позиціонування стратегії спільних підприємств в умовах ВЕЗ (тези міжнародної науково-практичної конференції). - Чернівці, 1995 р. - 0,1 д.а.

АНОТАЦІЯ

Пестрецова О.И. Формирование условий и механизмов эффективной деятельности международных совместных предприятий в Украине.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика предприятий и формы хозяйствования и 08.05.03 - международные экономические отношения. Киевский государственный экономический университет. Киев, 1995г.

Защищается рукопись диссертации и 5 научных работ, содержащие исследование и анализ сущности международных совместных предприятий, мотивации создания МСП. В работе изучен и обобщен опыт регулирования международной предпринимательской деятельности, дана характеристика внешнеэкономической деятельности Украины. Разработаны и обоснованы мероприятия по активизации международной предпринимательской деятельности в Украине на макро- и микроуровне.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Іноземні інвестиції, міжнародні спільні підприємства, мотивація, стратегія, організаційні структури, регулювання.

Olga I. Pestrecova

FORMING CONDITIONS AND MECHANISMS OF EFFECTIVE INTERNATIONAL JOINT VENTURES'S ACTIVITY IN UKRAINE

Dissertation for the Degree of Candidate of Science (Economics).
08.06.01-Economics of the Firms and Forms of Business, 08.05.03-
International Economic Relations. Kyiv State University of Economics.
Kyiv.1995

The text of the dissertation and 5 academic papers that contain research and analysis of the nature of international joint ventures and the motivation of their establishment are defended. The practice of the regulation of international business activity was studied and generalized. The characteristics of Ukraine's foreign trade was given. The mechanisms for the expansion of international business activity in Ukraine at micro- and macrolevel are formed.

Key words: foreign investments, international joint ventures, motivation, strategy, organizational structure, regulation.

Підписано до друку 5/05-95. Друк. офсет. Формат 60х90 1/16
Папір друк. №1. Умов. друк. арк. 15,0 . Тираж 100. Зам. 13705

ПВКП "Укрцилпроект", 252057, Київ - 57, вул. Єжена Потьє, 12

448874

AB 32.398

AB 32.398

.....
.....
.....
.....